

CÁC ĐẶC TRƯNG CHỦ YẾU CỦA NGHỆ THUẬT HOẠT ĐỘNG CHÍNH TRỊ

NGUYỄN HỮU ĐỒNG *
NGUYỄN THÀNH TRUNG **

Tóm tắt: Trong xã hội hiện đại, nghệ thuật hoạt động chính trị ngày càng được các nhà khoa học bàn đến. Nghệ thuật hoạt động chính trị được hiểu là các chủ thể chính trị, mà chủ yếu là những người lãnh đạo, phải có nghệ thuật trong hoạt động của mình, tức giải quyết các công việc, tình huống, biến cố chính trị một cách sáng tạo, quyết đoán trên cơ sở khoa học, vừa kiên định về nguyên tắc vừa linh hoạt, nhạy bén, mềm dẻo về phương pháp, nhằm đạt được hiệu quả cao, đồng thời thể hiện tính chân thực và nhân văn trong hành vi và mục tiêu chính trị của mình. Với những nét độc đáo trong các đặc trưng đó, nghệ thuật hoạt động chính trị đã thể hiện là hoạt động có vai trò vô cùng to lớn trong đời sống chính trị - xã hội của mỗi quốc gia hiện nay.

Từ khóa: Hoạt động chính trị, người lãnh đạo, nghệ thuật.

Chính trị là các hoạt động có liên quan tới mối quan hệ giữa các giai cấp, các nhóm xã hội, dân tộc, quốc gia xung quanh với nội dung cốt lõi là giành, giữ và sử dụng quyền lực nhà nước. Hoạt động chính trị rất cần có nghệ thuật. Hiện nay, các nhà khoa học chính trị đang ngày càng bàn nhiều hơn tới nghệ thuật hoạt động chính trị. Chính trị còn được các nhà nghiên cứu trên thế giới xem như là một "môn nghệ thuật của những điều có thể"⁽¹⁾. Nói đến nghệ thuật hoạt động chính trị là nói đến nghệ thuật trong hoạt động chính trị của các chủ thể chính trị, trong đó tập trung vào những người lãnh đạo, quản lý các quá trình chính trị.

Nghệ thuật hoạt động chính trị luôn thể hiện tính hành động, thực hiện các mục tiêu chính trị thông qua các hành vi thực tiễn của các chủ thể trong đời sống

chính trị - xã hội. Nghệ thuật hoạt động chính trị là khái niệm chỉ các chủ thể chính trị mà chủ yếu là những người lãnh đạo phải có nghệ thuật trong hoạt động của mình, tức giải quyết các công việc, tình huống, biến cố chính trị một cách sáng tạo, quyết đoán trên cơ sở khoa học, vừa kiên định về nguyên tắc vừa linh hoạt, nhạy bén, mềm dẻo về phương pháp, nhằm đạt được hiệu quả cao, đồng thời thể hiện tính chân thực và nhân văn trong hành vi và mục tiêu chính trị của mình.

Lãnh đạo rất cần tới nghệ thuật, tức người lãnh đạo cần phải có nghệ thuật

(*) Phó giáo sư, tiến sĩ, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

(**) Thạc sĩ, Học viện Chính trị khu vực IV.

(1) Harper Collins (2002), *Từ điển về chính quyền và chính trị Hoa Kỳ*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, tr. 49.

lãnh đạo, hay cần phải "khéo lãnh đạo". Khi nói về nghệ thuật lãnh đạo, Hồ Chí Minh đã không sử dụng cụm từ "nghệ thuật", mà thường sử dụng cụm từ "khéo" trong lãnh đạo, quản lý các quá trình chính trị và gọi chung là khéo lãnh đạo. Theo Hồ Chí Minh, cụm từ "khéo" là thay cho cụm từ "nghệ thuật". Người viết rằng: "Khéo tính toán, chi tiêu tiền bạc cho hợp lý. Đó là một *nghệ thuật* quan trọng. Nghệ thuật ấy không phải là dễ"⁽²⁾. Khéo lãnh đạo, tức là các cán bộ lãnh đạo của Đảng và Nhà nước phải khéo xây dựng đường lối, chính sách; khéo tổ chức thực hiện đường lối, chính sách; khéo vận động, tuyên truyền, dân vận, đoàn kết quần chúng, sử dụng cán bộ, kiểm tra, kiểm soát v.v..

Nghệ thuật hoạt động chính trị (mà cốt lõi ở nghệ thuật lãnh đạo chính trị) là chỉ sự hoạt động chủ yếu mang tính chủ quan của con người. Do vậy, nghệ thuật hoạt động chính trị luôn chứa đựng những đặc trưng nhất định, trong đó, nổi bật là các đặc trưng sau:

Thứ nhất, tính sáng tạo độc đáo.

Nét riêng biệt, độc đáo của nghệ thuật hoạt động chính trị nói chung và nghệ thuật lãnh đạo chính trị nói riêng chính là ở tính sáng tạo của chủ thể hoạt động chính trị hay chủ thể lãnh đạo. Bởi nghệ thuật chính là các "phương pháp, phương thức giàu tính sáng tạo"⁽³⁾. Nghệ thuật lãnh đạo tức là các chủ thể lãnh đạo có những sáng tạo trong quá trình thực hiện, giải quyết các công việc lãnh đạo. Thiếu tính sáng tạo sẽ không có nghệ thuật lãnh đạo. Điều đó có nghĩa là, những người lãnh đạo, quản lý các quá trình chính trị luôn phải có cái đầu

minh mẫn, có óc quan sát, biết sáng tạo, có trí tưởng tượng phong phú, và phải hết sức năng động, linh hoạt, nhạy cảm, nhạy bén với cái mới để giải quyết, xử lý các công việc, tìm ra cách giải quyết mới, đáp ứng với thực tiễn khách quan của đời sống chính trị, kinh tế - xã hội. Trong thực tiễn luôn luôn có những cái mới, nhưng chúng không "có sẵn" mà tồn tại dưới dạng tiềm ẩn, đòi hỏi người lãnh đạo phải luôn thể hiện tính sáng tạo mới nắm bắt được cái mới, tìm được cách giải quyết mới. Chẳng hạn, họ phải biết vạch ra và nắm lấy những vấn đề trọng tâm, then chốt trong quá trình thực hiện công việc để lãnh đạo, chỉ đạo giải quyết; hoặc mau lẹ chớp lấy thời cơ khi thời cơ xuất hiện, v.v.. Tính sáng tạo còn đòi hỏi người lãnh đạo, quản lý khi thực hiện nhiệm vụ không thể chỉ có dựa vào kiến thức từ sách vở, vào kinh nghiệm thực tiễn mà phải từ trên cơ sở kiến thức, kinh nghiệm phong phú đó chất lọc, kết luận thành cái của mình, kết hợp với yếu tố năng động chủ quan của bản thân để có sáng tạo, nhạy bén khi giải quyết công việc. V.I. Lênin đã từng chỉ dẫn cho các nhà lãnh đạo, quản lý của giai cấp công nhân rằng, để đạt tới nghệ thuật trong hoạt động thì "ngoài kiến thức và kinh nghiệm - là tính nhạy bén chính trị cần thiết để giải quyết một cách chính xác và mau lẹ những vấn đề chính trị phức tạp"⁽⁴⁾.

⁽²⁾ Hồ Chí Minh (1996), *Toàn tập*, t. 6, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, tr. 498.

⁽³⁾ Nguyễn Như Ý (1998, 1999), *Đại từ điển Tiếng Việt*, Nxb Văn hóa - Thông tin, Hà Nội, tr. 676.

⁽⁴⁾ V.I.Lênin (1977), *Toàn tập*, t. 41, Nxb Tiến bộ, Matxcova, tr. 66.

Thứ hai, tính khoa học.

Điều đó có nghĩa là, các chủ thể lãnh đạo khi giải quyết, thực hiện các nhiệm vụ cần phải dựa trên cơ sở khoa học. Khoa học chính là yếu tố cơ bản để mở đường cho sự sáng tạo một cách đúng đắn. Không dựa trên cơ sở khoa học, công việc lãnh đạo sẽ không đạt tới tầm nghệ thuật. Bởi như V.I.Lênin đã từng nói: chính trị là một khoa học và một nghệ thuật. Nghệ thuật lãnh đạo được hiểu là các chủ thể lãnh đạo biết vận dụng các tri thức, lý luận khoa học lãnh đạo và các môn khoa học khác, đặc biệt là các phương pháp lãnh đạo hiện đại để giải quyết các vấn đề của thực tiễn. Tính khoa học của nghệ thuật lãnh đạo yêu cầu những người lãnh đạo khi đề ra các chủ trương, chính sách, xác định các chiến lược, kế hoạch tổ chức thực hiện cần phải có các căn cứ khoa học tùy theo những đòi hỏi về tri thức chuyên môn, chuyên ngành, lĩnh vực nhất định; cần phải dựa trên cơ sở những đúc kết kinh nghiệm của thực tế đời sống chính trị, đồng thời biết vận dụng các quy luật khách quan kết hợp với tính năng động chủ quan vốn có của mình. Tính khoa học của nghệ thuật lãnh đạo đòi hỏi những người lãnh đạo còn phải có kiến thức chuyên sâu về lý luận chính trị - hành chính nói chung và lý luận về lãnh đạo, quản lý nói riêng, phải có kinh nghiệm hoạt động thực tiễn phong phú. Điều đó chỉ có thể có được qua việc đào tạo ở trường, ở lớp kết hợp với sự “từng trải” tự đào tạo, tự rèn luyện với tinh thần cố gắng rất lớn. V.I.Lênin đã từng chỉ rõ rằng: “Nghệ thuật quản lý không phải từ trên trời rơi xuống và cũng

không phải là do thần thánh ban cho; một giai cấp nào đó không phải vì là một giai cấp tiên tiến, mà trở thành có khả năng quản lý ngay tức khắc được”⁽⁵⁾; “Chính trị là một khoa học và một nghệ thuật, không phải từ trên trời rơi xuống, mà đòi hỏi một sự cố gắng, rằng giai cấp vô sản muốn thắng giai cấp tư sản thì phải đào tạo lấy “những nhà chính trị giai cấp” thực sự của mình, những nhà chính trị vô sản và không thua kém các nhà chính trị của giai cấp tư sản”⁽⁶⁾.

Thứ ba, tính quyết đoán.

Điều đó có nghĩa là, các chủ thể lãnh đạo cần biết dự báo một cách sáng suốt những sự biến của tình hình chính trị, kinh tế, xã hội trong nước và quốc tế, trước mắt cũng như lâu dài để kịp thời đề ra các nhiệm vụ chính trị, phát triển kinh tế, văn hóa, xã hội, quốc phòng an ninh; đồng thời có khả năng đề ra các quyết sách và đưa ra các giải pháp thực hiện chúng một cách có hiệu quả nhất. Vấn đề dự báo được coi là một đặc trưng quan trọng của nghệ thuật lãnh đạo. Việc dự báo và đề ra các quyết sách một cách sáng suốt là một trong các nhân tố hàng đầu để đảm bảo cho những người lãnh đạo có thể đạt được thành công trong quá trình thực hiện nhiệm vụ. V.I.Lênin còn coi việc dự báo như một đặc trưng hàng đầu của nghệ thuật lãnh đạo, đồng thời có vai trò rất lớn để các nhà chính trị của giai cấp công nhân giành được chính quyền về tay mình. V.I.Lênin đã viết rằng: “Nghệ thuật của

⁽⁵⁾ V.I.Lênin (1977), *sđd*, t. 40, tr. 293.

⁽⁶⁾ V.I.Lênin (1977), *sđd*, t. 41, tr. 80 - 81.

nhà chính trị... là phán đoán đúng đắn những điều kiện nào và thời cơ nào thì đội tiên phong của giai cấp vô sản có thể cướp chính quyền; có thể sử dụng sự ủng hộ đầy đủ của những tầng lớp khá rộng rãi trong giai cấp công nhân và quần chúng lao động không phải vô sản, trong và sau khi cướp chính quyền; có thể sau đó, giữ vững, củng cố, mở rộng quyền thống trị của mình bằng cách giáo dục, huấn luyện, lôi kéo ngày càng đông đảo quần chúng lao động”⁽⁷⁾. Hồ Chí Minh đã không ít lần từng dự báo chính xác thời điểm “ngàn năm có một” để Đảng và Nhân dân ta biết tạo ra thời cơ, chớp lấy thời cơ và đưa ra các quyết định sáng suốt, kịp thời giành được chính quyền về tay mình.

Thứ tư, tính mềm dẻo, linh hoạt gắn với sự kiên định về nguyên tắc.

Thực tiễn của đời sống chính trị, kinh tế, xã hội luôn có những biến động, thay đổi khôn lường do tác động của những điều kiện, hoàn cảnh mới, vô cùng phức tạp và đan xen lẫn nhau. Điều đó đòi hỏi chủ thể lãnh đạo, những người lãnh đạo phải biết thay đổi, điều chỉnh một cách mềm dẻo, linh hoạt những chiến lược, sách lược, các chính sách đã đặt ra, cũng như các giải pháp thực hiện sao cho phù hợp với thực tiễn rất sinh động đó. Về đặc trưng này, V.I.Lênin trước đây đã từng có những chỉ dẫn cho các nhà lãnh đạo của giai cấp công nhân rằng: “Khi mà chính trị đòi hỏi một sự chuyển biến kiên quyết, một sự mềm dẻo và một bước quá độ khéo léo thì những người lãnh đạo phải hiểu được điều ấy”⁽⁸⁾; “Những người cộng sản ở tất cả các nước phải nhận thức sâu sắc là cần thiết

phải hết sức *mềm dẻo* trong sách lược của mình. Hiện nay, phong trào cộng sản đang phát triển một cách tuyệt diệu; cái mà nó đang còn thiếu, nhất là ở các nước tiên tiến, chính là nhận thức đó và nghệ thuật biết vận dụng nhận thức đó trong thực tiễn”⁽⁹⁾.

Giải quyết một cách mềm dẻo, linh hoạt trong lãnh đạo có thể rất dễ sa vào chủ nghĩa cơ hội. Do vậy, đồng thời với giải quyết công việc một cách mềm dẻo, linh hoạt, thì V.I.Lênin cũng nhấn mạnh rằng, những người lãnh đạo tuyệt nhiên không bao giờ được xa rời những nguyên tắc nhất định. Tính linh hoạt của nghệ thuật lãnh đạo không có nghĩa là cho phép những người lãnh đạo giải quyết công việc của mình một cách tùy tiện, vô nguyên tắc, biến thành “chủ nghĩa cơ hội”, mà nó đòi hỏi những người lãnh đạo phải luôn gắn linh hoạt, mềm dẻo với việc giữ vững các nguyên tắc căn bản, tức là phải biết “dĩ bất biến, ứng vạn biến” trong quá trình xử lý, giải quyết các công việc chính trị thực tiễn. Hồ Chí Minh đã từng nêu rõ sự cần thiết về cách ứng xử này của nghệ thuật lãnh đạo chính trị, mà biểu hiện cụ thể trong nghệ thuật ngoại giao là: “Nguyên tắc của ta thì phải vững chắc, nhưng sách lược của ta thì linh hoạt”⁽¹⁰⁾.

Thứ năm, tính nhân văn, thuyết phục.

Điều đó có nghĩa là, nghệ thuật lãnh đạo của các chủ thể lãnh đạo, những người lãnh đạo phải thể hiện sự trung

⁽⁷⁾ V.I.Lênin (1977), *sđd*, t. 41, tr. 43.

⁽⁸⁾ V.I.Lênin (1977), *sđd*, t. 43, tr. 78.

⁽⁹⁾ V.I.Lênin (1977), *sđd*, t. 41, tr. 109.

⁽¹⁰⁾ Hồ Chí Minh (1996), *sđd*, t. 7, tr. 319.

thực; khi thực hiện các nhiệm vụ phải “thành thực”, không giả dối, nói đi đôi với làm, kiên quyết thực hiện mục tiêu của chủ thể lãnh đạo, của dân tộc, quốc gia. Tính nhân văn và sự thuyết phục là đặc trưng bản chất của nghệ thuật lãnh đạo. Thiếu đặc trưng này thì không có nghệ thuật lãnh đạo, mà chỉ có thể gọi là “thủ đoạn” trong lãnh đạo hay “thủ đoạn chính trị”. V.I.Lênin đã từng nhiều lần nói tới thuật ngữ “thủ đoạn” trong lãnh đạo, quản lý và cho đó thường chỉ gắn với hành động giả dối của các nhà chính trị của giai cấp tư sản. V.I.Lênin viết rằng: “Thủ thuật hành động thường dùng và quen thuộc của bất cứ giai cấp tư sản tự do chủ nghĩa nào ở các nước tư bản chủ nghĩa đều là... dùng chiêu bài dân chủ để lừa bịp quần chúng, nhằm làm cho họ từ bỏ lý luận thực sự dân chủ và hoạt động thực sự dân chủ”⁽¹¹⁾.

Vấn đề “thủ đoạn” trong lãnh đạo cũng đã được Hồ Chí Minh đề cập tới. Người nói nhiều đến phát huy yếu tố đoàn kết trong lãnh đạo, nhưng đồng thời cũng khẳng định rằng: “Đoàn kết không phải là một thủ đoạn chính trị”⁽¹²⁾. Điều đó cho thấy, nếu biết đoàn kết chân thực sẽ là một nghệ thuật lãnh đạo của những người lãnh đạo. Điều đó còn cho thấy, nghệ thuật hoạt động chính trị là có sức mạnh, như Hồ Chí Minh đã nói: “Đoàn kết, đoàn kết, đại đoàn kết/ Thành công, thành công, đại thành công”.

Các chủ thể lãnh đạo, những người lãnh đạo nếu có nghệ thuật lãnh đạo, tức biết phát huy yếu tố đoàn kết sẽ tạo nên sức mạnh vô biên để thực hiện thắng lợi các mục tiêu của mình. Để có sức mạnh

này, theo V.I.Lênin, những người lãnh đạo lại rất cần phải “thành thực về chính trị”, bởi chính “thái độ thành thực về chính trị là kết quả của sức mạnh, thái độ giả dối về chính trị là kết quả của sự hèn yếu”⁽¹³⁾, đồng thời “sự thành thực có nghĩa là lời nói và việc làm đi đôi với nhau”⁽¹⁴⁾.

Tính thuyết phục của nghệ thuật lãnh đạo chính trị có nghĩa là các chủ thể lãnh đạo, những người lãnh đạo đưa ra được các cương lĩnh, đường lối, chính sách đảm bảo tính đúng đắn, thuyết phục được đối tượng lãnh đạo; đồng thời những người lãnh đạo phải trở thành những tấm gương về phong cách làm việc, phẩm chất, đạo đức, lối sống, từ đó mà họ được sự cảm phục, tin tưởng từ đối tượng lãnh đạo, “sức hấp dẫn” của các chủ thể lãnh đạo, những người lãnh đạo vì thế được nâng cao. Tính nhân văn đồng thời lại là yếu tố quan trọng để tạo nên sự thuyết phục trong lãnh đạo.

Nghệ thuật hoạt động chính trị có vai trò rất lớn đối với các chủ thể chính trị trong việc thực hiện các mục tiêu của mình. Điều này thể hiện chủ yếu ở vai trò của nghệ thuật lãnh đạo. Các chủ thể lãnh đạo nếu biết sử dụng nghệ thuật trong lãnh đạo sẽ có vai trò rất lớn để đạt được các mục tiêu đặt ra. Hồ Chí Minh đã từng đánh giá vai trò to lớn của nghệ thuật hay sự “khéo” lãnh đạo của Đảng ta trong đấu tranh cách mạng.

⁽¹¹⁾ V.I.Lênin (1997), *sđd*, t. 22, tr. 81.

⁽¹²⁾ Hồ Chí Minh (1996), *sđd*, t. 7, tr. 438.

⁽¹³⁾ V.I.Lênin (1997), *sđd*, t. 20, tr. 248.

⁽¹⁴⁾ V.I.Lênin (1997), *sđd*, t. 32, tr. 329.

Hồ Chí Minh từng chỉ rõ rằng: "Nhờ Đảng khéo lãnh đạo cho nên nhân dân ta đã thành công trong cuộc Cách mạng tháng Tám, thắng lợi trong cuộc kháng chiến trường kỳ"⁽¹⁵⁾. Cách mạng, kháng chiến, kiến quốc muốn đạt được thắng lợi, điều quan trọng hàng đầu là phải có sức mạnh đoàn kết của toàn dân. Tuy nhiên, sức mạnh đó rất cần phải có sự tổ chức, lãnh đạo của Đảng một cách khéo léo, tài tình. Hồ Chí Minh đúc kết rằng, nếu Đảng "khéo tổ chức, khéo lãnh đạo, thì lực lượng ấy làm xoay trời chuyển đất, bao nhiêu thực dân và phong kiến cũng sẽ bị lực lượng to lớn ấy đánh tan"⁽¹⁶⁾.

Có nghệ thuật lãnh đạo, tức là các chủ thể lãnh đạo, người lãnh đạo có khả năng dự báo, biết tiên đoán tình hình thời cuộc trước mắt cũng như lâu dài. Dự báo là đặc trưng quan trọng của nghệ thuật lãnh đạo. Do vậy, người có khả năng dự báo, tức là có tầm nhìn, biết phân tích thấu đáo bối cảnh tình hình của quá khứ, hiện tại và tương lai sẽ dự báo được chính xác những xu hướng, biến động tình huống xuất hiện trong thực tiễn ở các lĩnh vực khác nhau của đời sống chính trị - xã hội để có các định hướng chiến lược, giải quyết một cách hiệu quả nhất các nhiệm vụ lãnh đạo.

Khi có nghệ thuật lãnh đạo các chủ thể lãnh đạo, những người lãnh đạo cũng có được tính nhân văn, tạo sự thuyết phục cao trong lãnh đạo. Tính nhân văn, sự thuyết phục làm cho lãnh đạo có vai trò to lớn để đạt tới hiệu quả trong lãnh đạo. Nếu những người lãnh đạo luôn gần gũi, gắn bó với đối tượng lãnh đạo, với nhân viên, với đông đảo

quần chúng, có uy tín thông qua phẩm chất, năng lực, phong cách lãnh đạo của mình..., thì họ sẽ có sức thuyết phục rất lớn, lôi cuốn mạnh mẽ các đối tượng lãnh đạo thực hiện các mục tiêu đặt ra.

Vai trò của nghệ thuật lãnh đạo còn thể hiện rõ nét qua việc những người lãnh đạo biết phát huy vai trò sức mạnh của khối đại đoàn kết để thực hiện các mục tiêu đặt ra. Sức mạnh của đoàn kết các lực lượng, đại đoàn kết toàn dân có vai trò cực kỳ quan trọng trong chiến tranh chống giặc ngoại xâm và xây dựng phát triển đất nước. Đoàn kết là nói đến sự quy tụ sức mạnh của cả cộng đồng người để thực hiện mục tiêu chính trị đặt ra. Hồ Chí Minh đã đúc kết rằng: "Chính trị: Cái sức mạnh vô địch mà ta có thể thắng quân địch giành độc lập thống nhất là sự đoàn kết"⁽¹⁷⁾. Đoàn kết không chỉ xuất phát từ quá trình hiện thực hóa các lợi ích trong mối quan hệ giữa các nhóm xã hội, giai cấp, dân tộc, quốc gia, đoàn kết còn là nghệ thuật hoạt động chính trị đặc trưng nhất "lôi cuốn hàng ức, hàng triệu người" trong cuộc đấu tranh giải phóng dân tộc, xây dựng và phát triển đất nước. Hồ Chí Minh đã rút ra một chân lý, một triết lý cho vai trò của nghệ thuật lãnh đạo là phải biết phát huy sức mạnh của khối đại đoàn kết: "Trong bầu trời không gì quý bằng nhân dân, trong thế giới không gì mạnh bằng lực lượng đoàn kết của nhân dân"⁽¹⁸⁾.

⁽¹⁵⁾ Hồ Chí Minh (1996), *sđd*, t. 10, tr. 74.

⁽¹⁶⁾ Hồ Chí Minh (1996), *sđd*, t. 7, tr. 185.

⁽¹⁷⁾ Hồ Chí Minh (1996), *sđd*, t. 5, tr. 60.

⁽¹⁸⁾ Hồ Chí Minh (1996), *sđd*, t. 8, tr. 276.

